

Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Προσχολικής Αγωγής για την Πρόληψη του Σχολικού Εκφοβισμού, με την Αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών

Παρασκευή Τόλη

8^ο Νηπιαγωγείο Γαλατσίου
evitoli24@gmail.com

Περίληψη

Το παρόν άρθρο παρουσιάζει ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα διάρκειας τεσσάρων εβδομάδων, που υλοποιήθηκε τον Μάιο και τον Ιούνιο του 2016, στο πλαίσιο του προγράμματος “e-Regenerated Freirean Literacy through Empowering Community Techniques” (e-Reflect) (Ευρωπαϊκό πρόγραμμα: «Erasmus+ KA2 Στρατηγικές Συμπράξεις για την Εκπαίδευση Ενηλίκων», Πανεπιστήμιο Αιγαίου). Το πρόγραμμα πραγματοποιήθηκε στο Ολοήμερο τμήμα του 8ου Νηπιαγωγείου Γαλατσίου, σε μια τάξη με 24 νήπια και είχε ως κύριο στόχο την ενδυνάμωση των μαθητών του νηπιαγωγείου αναφορικά με την αντιμετώπιση κοινωνικών ζητημάτων και κατ’έκταση στην ανάπτυξη δεξιοτήτων που χαρακτηρίζουν τον ενεργό πολίτη. Το κοινωνικό πρόβλημα, στο οποίο εστίασε το συγκεκριμένο πρόγραμμα ήταν αυτό του σχολικού εκφοβισμού, που αποτελεί ένα καίριο ζήτημα της εποχής μας. Η προσέγγιση που αξιοποιήθηκε για την υλοποίηση του προγράμματος, ήταν αυτή της Αναστοχαστικής Προσέγγισης.

Λέξεις-κλειδιά: Αναστοχαστική Προσέγγιση, σχολικός εκφοβισμός, ενεργός πολίτης, νηπιαγωγείο, νέες τεχνολογίες

1. Εισαγωγή

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που παρουσιάζεται στο παρόν άρθρο, πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της ενδοϋπηρεσιακής επιμόρφωσης “e-reflect”, που είχε ως στόχο την εξοικείωση των εκπαιδευτικών με τις αρχές και τις τεχνικές της Αναστοχαστικής Προσέγγισης (REFLECT: Ο όρος αποτελεί ακρωνύμιο των λέξεων REgenerated Freirean Literacy through Empowering Community Techniques) και την αξιοποίησή της σε ένα τεχνολογικά υποστηριζόμενο σχολικό περιβάλλον για την προώθηση της ενεργούς πολιτεϊότητας. Η Αναστοχαστική Προσέγγιση, η οποία στηρίζεται θεωρητικά στο έργο του Βραζιλιάνου παιδαγωγού και φιλοσόφου Paulo Freire (Freire, 1970), ορίζεται ως μία δομημένη, συμμετοχική, μαθησιακή διαδικασία, αναστοχασμού και δράσης, μέσα από την οποία οι άνθρωποι ενδυναμώνονται ως προς τη διεκδίκηση

μιας πιο δίκαιης και ισότιμης κοινωνίας (Archer & Cottingham, 2012). Στο χώρο της εκπαίδευσης αποτελεί μια προσέγγιση που επιδιώκει την κοινωνική αλλαγή και ως εκ τούτου δίνει έμφαση στη συλλογικότητα, σε συνεργατικές και δημοκρατικές διαδικασίες, στην προσωπική και κοινωνική ενδυνάμωση, στην εξέταση ζητημάτων που απασχολούν την τοπική ή την ευρύτερη κοινότητα (Phnuyal, Archer & Cottingham, 1998). Παράλληλα, στο πλαίσιο αυτό, οι νέες τεχνολογίες αξιοποιούνται ως το εργαλείο που μπορεί να υποστηρίξει την όλη μαθησιακή διαδικασία, προσδίδοντάς της προστιθέμενη αξία και συμβάλλοντας στο να προσεγγιστεί το θέμα με ελκυστικό και δυναμικό αλληλεπιδραστικό τρόπο. Μέσω αυτών, οι μαθητές εμπλέκονται σε διαδικασίες αλληλεπίδρασης, που παροτρύνουν στην ενεργό συμμετοχή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία. Ταυτόχρονα, ενδείκνυται για την ενίσχυση της συνεργατικής μάθησης, προκαλούν το ενδιαφέρον των παιδιών και διεγείρουν την προσοχή και ανταπόκρισή τους, καθώς τους δίνουν τη δυνατότητα να προσεγγίσουν τη γνώση με ποικίλους τρόπους, διαφορετικούς από τους συμβατικούς, ενισχύοντας τη μαθησιακή διαδικασία στο σύνολό της (Clemens, Nastasi & Swaminathan, 1993· Κόμης, 2004· Ράπτη & Ράπτη, 2001· Siraj- Blatchford & Whitebread, 2003).

Λαμβάνοντας υπόψη το προαναφερόμενο θεωρητικό πλαίσιο, αλλά και σε απόλυτο εναρμονισμό με το αναλυτικό πρόγραμμα του νηπιαγωγείου (Δαφέρμου, Κουλούρη & Μπασαγιάννη, 2006· ΥΠ.Ε.Π.Θ., 2003) καθώς και με το νέο πρόγραμμα σπουδών (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2011α,β) που επίσης δίνουν έμφαση στην ενίσχυση των μαθητών προς την κατεύθυνση της κοινωνικής αλλαγής και κατ'επέκταση στην προώθηση του ενεργού πολίτη καθώς και στην εγκάρσια ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών στην εκπαιδευτική διαδικασία, σχεδιάστηκε το παρόν εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Βασικός σκοπός του ήταν η ανάπτυξη των κοινωνικών ικανοτήτων που σχετίζονται με την έννοια της ενεργούς πολιτεότητας. Κατά συνέπεια, κύριες επιδιώξεις του προγράμματος αποτελούν η προώθηση της συμμετοχής των μαθητών στην κοινωνική ζωή, η ενίσχυση του αισθήματος αλληλεγγύης και του ενδιαφέροντός τους για τα κοινωνικά προβλήματα και η ανάπτυξη των συνεργατικών τους ικανοτήτων. Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε επίσης στην ανάπτυξη δεξιοτήτων «ψηφιακού εγγραμμτισμού» των μαθητών, καθώς μέσω των νέων τεχνολογιών μπορούν να επιτευχθούν αποτελεσματικότερα οι προαναφερόμενοι στόχοι.

Το κοινωνικό ζήτημα στο οποίο εστίασε το εν λόγω εκπαιδευτικό πρόγραμμα, ήταν αυτό του σχολικού εκφοβισμού/bullying. Οι εκπαιδευτικοί του τμήματος επέλεξαν να εστιάσουν σε αυτό, καθώς διέκριναν ότι συχνά οι μαθητές του νηπιαγωγείου το ανέφεραν στις συζητήσεις τους, διατύπωναν σχετικές ερωτήσεις και εξέφραζαν συγχυμένες απόψεις για αυτό. Παράλληλα, η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος στηρίχθηκε στην πεποίθηση ότι η προσχολική εκπαίδευση μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στην πρόληψη και πρόωμη παρέμβαση του φαινομένου.

Επιπροσθέτως, στο πρόγραμμα εφαρμόζονται συνδυαστικά και οι τρεις μορφές αξιολόγησης: αρχική/διαγνωστική, διαμορφωτική και τελική, μέσω των οποίων οι εκπαιδευτικοί συγκεντρώνουν και καταγράφουν όλες τις απαραίτητες πληροφορίες, τις

οποίες οργανώνουν και μέσω του αναστοχασμού ερμηνεύουν, ώστε να σχεδιάσουν τις μελλοντικές εκπαιδευτικές παρεμβάσεις τους (Δημητρόπουλος, 2002· Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2011β· ΥΠ.Ε.Π.Θ., 2003).

2. Περιγραφή Εκπαιδευτικού Προγράμματος

Η Αναστοχαστική Προσέγγιση, βάσει της οποίας σχεδιάστηκε το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, περιλαμβάνει συγκεκριμένα στάδια, που αναφέρονται χαρακτηριστικά ως «σταθμοί» και είναι οι εξής:

1. «Αφουγκραζόμαστε τον κόσμο γύρω μας»
2. «Εντοπίζουμε το πρόβλημα»
3. «Εμβαθύνουμε στις αιτίες»
4. «Σχεδιάζουμε τη δράση»
5. «Δρούμε»
6. «Αναστοχάζομαστε» (Archer & Cottingham, 2012).

Στις υποενότητες που ακολουθούν παρουσιάζεται αναλυτικά ο σχεδιασμός και η υλοποίηση των τεσσάρων φάσεων του προγράμματος, σύμφωνα με τους παραπάνω «σταθμούς». Στην πορεία αυτή αξιοποιήθηκαν οι τεχνικές διδασκαλίας και μάθησης που αφορούν τη συζήτηση, τον καταγισμό ιδεών, τις ερωτήσεις - απαντήσεις, την παρατήρηση, την εργασία σε ομάδες, το παιχνίδι ρόλων και την επίδειξη και χρησιμοποιούνται ανάλογα με τις ανάγκες της κάθε δραστηριότητας (Ματσαγγούρας, 2001· Τοδούλου, 2011). Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι η τεχνική επίδειξης/παρατήρησης φωτογραφιών και το παιχνίδι ρόλων αποτελούν επίσης χαρακτηριστικά εργαλεία της Αναστοχαστικής Προσέγγισης και αξιοποιήθηκαν ανάλογα με τις απαιτήσεις της κάθε δραστηριότητας (Archer & Cottingham, 2012).

2.1 Πρώτη φάση «Μια φορά και έναν καιρό»

Η πρώτη φάση του προγράμματος σχεδιάστηκε σύμφωνα με τους δύο πρώτους «σταθμούς» της Αναστοχαστικής Προσέγγισης («Αφουγκραζόμαστε τον κόσμο γύρω μας» και «Εντοπίζουμε το πρόβλημα»). Περιλαμβάνει δραστηριότητες που επιδιώκουν να εισαγάγουν τους μαθητές του νηπιαγωγείου στο θέμα του σχολικού εκφοβισμού, να προκαλέσουν το ενδιαφέρον τους και την περιέργειά τους γύρω από το συγκεκριμένο κοινωνικό ζήτημα, αλλά και να διερευνηθούν οι πρότερες γνώσεις τους, σχετικά με αυτό. Πιο συγκεκριμένα, οι στόχοι της παρούσας φάσης, ήταν:

- να προκληθεί η περιέργεια, το ενδιαφέρον αλλά και ο προβληματισμός των παιδιών, σχετικά με το ζήτημα του σχολικού εκφοβισμού
- να ακούν και να κατανοούν μια διήγηση
- να συμμετέχουν σε συζητήσεις και να χρησιμοποιούν στοιχειώδη επιχειρηματολογία

- να περιγράψουν, να εξηγούν και να ερμηνεύουν
- να αναπτύξουν δεξιότητες «ψηφιακού εγγραμματισμού»

Στο πλαίσιο αυτό πραγματοποιήθηκαν οι εξής δραστηριότητες:

Δραστηριότητα 1^η: Αρχικά, οι μαθητές του νηπιαγωγείου παρακολούθησαν στο διαδίκτυο ένα βίντεο για το σχολικό εκφοβισμό βασισμένο σε ένα βιβλίο, κατάλληλο για παιδιά προσχολικής ηλικίας («Ο Μυτόγκας», Γιαλλούση Ε., Εκδόσεις Ψυχογιός). Με την ολοκλήρωση του βίντεο, η ομάδα της τάξης συζήτησε σχετικά με το υπό διαπραγμάτευση θέμα, τα παιδιά εξέφρασαν τα συναισθήματά τους μέσω της ζωγραφικής και η εκπαιδευτικός κατέγραψε τα σχόλιά τους.

Δραστηριότητα 2^η: Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης δραστηριότητας, οι μαθητές με την καθοδήγηση της νηπιαγωγού δημιούργησαν δύο καμβάδες σχετικά με το τι γνώριζαν σχετικά με τον σχολικό εκφοβισμό/ bullying και με το τι θέλουν να μάθουν σχετικά με αυτόν. Οι καμβάδες αυτοί λειτούργησαν ως εννοιολογικοί χάρτες, για την ανάδειξη των πρότερων γνώσεων των παιδιών και τον σχεδιασμό της μελλοντικής δράσης. Παράλληλα, αξιοποιήθηκαν για τις ανάγκες της αρχικής/διαγνωστικής αξιολόγησης, όπου διαπιστώθηκε το επίπεδο των γνώσεων των παιδιών, του ενδιαφέροντος και των στάσεων τους σχετικά με το θέμα, αλλά και για αυτές της διαμορφωτικής αξιολόγησης, προκειμένου να διαπιστωθεί αν επιτεύχθηκαν οι στόχοι της παρούσας φάσης.

2.2 Δεύτερη φάση «Τι ακριβώς είναι ο σχολικός εκφοβισμός;»

Η εν λόγω φάση σχεδιάστηκε βάσει του «σταθμού»: «Εμβαθύνουμε στις αιτίες». Βασικός σκοπός της ήταν να βοηθήσει τους μαθητές του νηπιαγωγείου να κατανοήσουν τι ακριβώς είναι ο σχολικός εκφοβισμός/bullying, χωρίς να το συγχέουν με άλλες συμπεριφορές, να αντιληφθούν τις αιτίες που τον προκαλούν και να συνειδητοποιήσουν τον τρόπο που μπορεί να επηρεάσει τη ζωή μας. Αναλυτικότερα οι στόχοι της συγκεκριμένης φάσης ήταν:

- να αναπτύξουν οι μαθητές του νηπιαγωγείου ικανότητες κριτικής σκέψης, ενσυναίσθησης, επίλυσης προβλήματος
- να αναπτύξουν ικανότητες συνεργασίας
- να κατανοήσουν την αξία της ομαδικής εργασίας και της από κοινού ανακάλυψης
- να συμμετέχουν σε συζητήσεις και να χρησιμοποιούν στοιχειώδη επιχειρηματολογία
- να αναπτύξουν δεξιότητες «ψηφιακού εγγραμματισμού»

Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων υλοποιήθηκαν πέντε δραστηριότητες, οι οποίες παρουσιάζονται ακολούθως:

Δραστηριότητα 1η: Παρουσιάσεις βιβλίων στην τάξη με θέμα το bullying, τη φιλία, τη διαφορετικότητα. Στο πλαίσιο των παραπάνω βιβλιοπαρουσιάσεων, συζητήθηκε στην τάξη το θέμα του σχολικού εκφοβισμού, με εστίαση στις διάφορες μορφές του (λεκτικός, σωματικός, ψυχολογικός, συναισθηματικός, κοινωνικός και ρατσιστικός), ενώ ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στα συναισθήματα των εμπλεκομένων. Παράλληλα, με αφορμή αυτές τις ιστορίες, πραγματοποιήθηκαν διάφορες δράσεις όπως αλλαγή των τίτλων, του τέλους, αναδιήγηση από την πλευρά διάφορων ηρώων, προτάσεις εναλλακτικών τρόπων συμπεριφοράς και δράσης των ηρώων και δραματοποιήσεις. Κατά τη διάρκεια αυτών των δράσεων, οι εκπαιδευτικοί δημιουργούσαν καταστάσεις προβληματισμού, προκειμένου να προωθήσουν την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των μαθητών, καθώς και της ικανότητας επίλυσης προβλήματος (π.χ. «*Αν ήσουν στη θέση της Σοφίας, τι θα έλεγες στους συμμαθητές σου για να τους πείσεις να βάλουν τον Πέτρο στην ομάδα;*»), καταγράφοντας παράλληλα τις απαντήσεις, τα σχόλια και τις αντιδράσεις των παιδιών.

Δραστηριότητα 2η: Οι μαθητές με την υποστήριξη και καθοδήγηση των εκπαιδευτικών, ανακάλυψαν ψηφιακές ιστορίες με σχετική θεματολογία στο διαδίκτυο και στη συνέχεια πραγματοποιήθηκαν δράσεις όπως αυτές που παρουσιάστηκαν προηγουμένως (π.χ. αναδιηγήσεις, δραματοποιήσεις, αλλαγή τίτλου, τέλος κτλ).

Δραστηριότητα 3η: Με αφορμή το τραγούδι «*Χέρια σαν κι αυτά*» (Locomondo), που ανακαλύψαμε στο διαδίκτυο, οι μαθητές του νηπιαγωγείου εξέφρασαν τα συναισθήματά τους μέσω της ζωγραφικής.

Δραστηριότητα 4η: Για την περαιτέρω ανάλυση του υπό διαπραγμάτευση θέματος, αξιοποιήθηκε το εργαλείο της επίδειξης/παρατήρησης φωτογραφιών, σε συνδυασμό με τη χρήση της ρουτίνας σκέψης «*Δες-Σκέψου-Αναρωτήσου*», όπως έχει οριστεί από την ομάδα Project Zero του Πανεπιστημίου Harvard.

Δραστηριότητα 5η: Μέσα από το παιχνίδι ρόλων και χρησιμοποιώντας ως σενάρια τις ιστορίες που ανακαλύψαμε, είτε μέσω των βιβλίων είτε μέσω του διαδικτύου, κατά τη διάρκεια της εν λόγω δραστηριότητας προωθήθηκε ιδιαίτερα η ανάπτυξη της ενσυναίσθησης, της κριτικής σκέψης και της ικανότητας επίλυσης προβλήματος.

2.3 Τρίτη φάση «Μη φοβάσαι, μίλα!»

Η φάση αυτή σχεδιάστηκε σύμφωνα με τους «σταθμούς»: «*Σχεδιάζουμε τη δράση*» και «*Δρούμε*». Κύρια επιδίωξή της ήταν να κινητοποιήσει τους μαθητές ως ενεργούς πολίτες, μέσα από τον σχεδιασμό ενός σχεδίου δράσης, με βασικό στόχο την πρόληψη του σχολικού εκφοβισμού. Αναλυτικότερα, οι επιμέρους στόχοι που ετέθησαν ήταν οι εξής:

- να προωθηθεί η ατομική και κοινωνική ανάπτυξη των νηπίων
- να αναπτύξουν ικανότητες συνεργασίας
- να κατανοήσουν την αξία της ομαδικής εργασίας και της από κοινού ανακάλυψης

- να αναπτύξουν θετική στάση και συμπεριφορά ως προς την έννοια του «ενεργού πολίτη»
- να αναπτύξουν κριτική σκέψη και ικανότητες επίλυσης προβλήματος
- να συμμετέχουν σε συζητήσεις και να χρησιμοποιούν στοιχειώδη επιχειρηματολογία
- να προβληματιστούν αναφορικά με τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να αποτραπεί και να αντιμετωπιστεί ο σχολικός εκφοβισμός και να προτείνουν ένα σχέδιο δράσης με συγκεκριμένες δραστηριότητες
- να αναπτύξουν δεξιότητες «τεχνολογικού εγγραμματος»

Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν οι εξής δραστηριότητες:

Δραστηριότητα 1η: Συζήτηση στην ολομέλεια της τάξης σχετικά με το τι μπορούμε να κάνουμε για να αποτρέψουμε την εμφάνιση του σχολικού εκφοβισμού, με ιδιαίτερη έμφαση στη σημασία της αντίδρασης στο εν λόγω φαινόμενο, της δράσης και της αλληλεπίδρασης με άλλους ανθρώπους για την αντιμετώπισή του. Στο πλαίσιο αυτό η εκπαιδευτικός πρότεινε κάποιες δραστηριότητες και προέτρεψε τους μαθητές να προτείνουν και οι ίδιοι. Μετά τον καταγισμό ιδεών, την ανταλλαγή απόψεων και προτάσεων, διαμορφώθηκε το αντίστοιχο σχέδιο δράσης.

Δραστηριότητα 2η: Στο πλαίσιο αυτής της δραστηριότητας πραγματοποιήθηκε ο χωρισμός σε ομάδες, η ονομασία τους και η ανάθεση ρόλων και αρμοδιοτήτων της κάθε ομάδας.

Δραστηριότητα 3η: Εξοικείωση των μαθητών με τα τεχνολογικά/ψηφιακά εργαλεία που επρόκειτο να χρησιμοποιήσουν:

- <https://storybird.com/create/>
- <https://tagul.com/gallery>
- PowerPoint Presentations

Δραστηριότητα 4η: Αξιοποίηση του τεχνολογικού εργαλείου: storybird για τη συνεργατική δημιουργία ψηφιακής ιστορίας (ομάδα 1), με την υποστήριξη και καθοδήγηση των εκπαιδευτικών.

Δραστηριότητα 5η: Αξιοποίηση του τεχνολογικού εργαλείου: tagul για τη συνεργατική δημιουργία ψηφιακών poster (ομάδα 2), με την υποστήριξη και καθοδήγηση των εκπαιδευτικών.

Δραστηριότητα 6η: Η ομάδα 3 μέσω της ζωγραφικής και χρησιμοποιώντας «μπαλόνια λόγου», διατύπωσε τα μηνύματά της, αναφορικά με τον σχολικό εκφοβισμό. Οι εκπαιδευτικοί κατέγραψαν τα μηνύματα των παιδιών.

Δραστηριότητα 7η: Η ομάδα 4, αξιοποιώντας τις ζωγραφιές με τα μηνύματα σχετικά με το σχολικό εκφοβισμό, δημιουργεί μια παρουσίαση, χρησιμοποιώντας το πρόγραμμα PowerPoint.

Σημείωση: Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί ότι οι δραστηριότητες 4,5,6 και 7 πραγματοποιήθηκαν διαδοχικά και όχι ταυτόχρονα, για να μπορεί η εκπαιδευτικός να υποστηρίζει επαρκώς την κάθε ομάδα, αλλά και για να μπορούν όλα τα παιδιά να παρατηρούν τη δραστηριότητα της κάθε ομάδας.

Δραστηριότητα 8η: Συζήτηση, αναστοχασμός και αξιολόγηση του τρόπου εργασίας των ομάδων, τόσο από την κάθε ομάδα ξεχωριστά, όσο και από την ολομέλεια.

2.4 Τέταρτη φάση «Οι ενεργοί πολίτες δρουν!»

Η τέταρτη και τελευταία φάση του προγράμματος ακολούθησε το σχεδιασμό των «σταθμών» της Αναστοχαστικής Προσέγγισης: «Δρούμε» & «Αναστοχαζόμαστε». Βασικός σκοπός της ήταν οι μαθητές του νηπιαγωγείου να αποκτήσουν θετική στάση και συμπεριφορά ως προς την ενεργό πολιτεότητα, να δράσουν οι ίδιοι σαν ενεργοί πολίτες και παράλληλα να αναστοχαστούν αναφορικά με τη δράση τους. Οι επιμέρους στόχοι ήταν:

- να προωθηθεί η ατομική και κοινωνική ανάπτυξη των νηπίων
- να αναπτύξουν ικανότητες συνεργασίας
- να κατανοήσουν την αξία της ομαδικής εργασίας και της από κοινού ανακάλυψης
- να εξοικειωθούν με αξιολογικές διαδικασίες

Οι δραστηριότητες που υλοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της παρούσας φάσης ήταν οι εξής:

Δραστηριότητα 1η: Πραγματοποίηση εκδήλωσης όπου οι μαθητές του νηπιαγωγείου παρουσίασαν την ψηφιακή ιστορία, τα poster και την παρουσίαση που δημιούργησαν για τον σχολικό εκφοβισμό, στους γονείς τους αλλά και σε μαθητές του συστεγαζόμενου δημοτικού σχολείου, με στόχο την ευαισθητοποίησή τους σχετικά με το σοβαρό αυτό ζήτημα.

Δραστηριότητα 2η: Οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές της τάξης αναστοχάστηκαν σχετικά με τη δράση τους και αποτίμησαν το πρόγραμμα στο σύνολό του, στο πλαίσιο της τελικής αξιολόγησης. Ο αναστοχασμός της ομάδας αποτυπώθηκε σε έναν τελικό καμβά.

3. Σύνοψη

Σύμφωνα με την αξιολόγηση του εκπαιδευτικού προγράμματος που πραγματοποιήθηκε (αρχική/διαγνωστική, διαμορφωτική και τελική), διαπιστώθηκε ότι οι στόχοι που είχαν αρχικά τεθεί, επιτεύχθηκαν. Οι μαθητές του νηπιαγωγείου, μέσω των ομαδικών δράσεων που υλοποιήθηκαν, κατέκτησαν δεξιότητες επικοινωνίας και συνεργασίας. Παρατηρήθηκε βελτίωση στις διαπροσωπικές σχέσεις τους, στη διαχείριση από τα παιδιά των μεταξύ τους συγκρούσεων, ανάπτυξη θετικών στάσεων απέναντι στους συμμαθητές τους, ανάπτυξη της κριτικής τους σκέψης καθώς και της ικανότη-

τάς τους να επιχειρηματολογούν. Ταυτόχρονα, αναπτύχθηκε η ικανότητά τους να δέχονται αλλά και να διατυπώνουν αξιολογικές κρίσεις, ενώ η αξιοποίηση των ιδεών των παιδιών συνέβαλε ιδιαίτερα θετικά στη διαδικασία της μάθησης και στις αλληλεπιδράσεις με το ευρύτερο μαθησιακό περιβάλλον και προώθησε ιδιαίτερα τη συμμετοχή τους. Στο πλαίσιο αυτό κατανόησαν την έννοια του σχολικού εκφοβισμού/bullying και αντιλήφθηκαν τις συμπεριφορές που το προκαλούν αλλά και αυτές που απαιτούνται για την αποφυγή του.

Η εξοικείωση των μαθητών με τα νέα τεχνολογικά εργαλεία, πραγματοποιήθηκε χωρίς δυσκολίες, καθώς από την αρχή της σχολικής χρονιάς λειτουργούσε στην τάξη, οργανωμένη «γωνιά ηλεκτρονικού υπολογιστή». Μάλιστα, οι δραστηριότητες που αφορούσαν τη δημιουργία ψηφιακής ιστορίας, poster, καθώς και της παρουσίασης PowerPoint, ήταν αυτές που κέρδισαν το ενδιαφέρον των παιδιών. Οι γνώσεις που κατέκτησαν ήταν αποτέλεσμα της δικής τους δράσης και έμαθαν πως να μαθαίνουν μέσα από την αλληλεπίδρασή τους με το περιβάλλον. Παράλληλα, όπως διαπιστώθηκε από την παρουσίαση του συνόλου του προγράμματος τους στην ευρύτερη κοινότητα, τα προϊόντα αυτών των δραστηριοτήτων κατάφεραν να ευαισθητοποιήσουν το κοινό, σχετικά με το θέμα του σχολικού εκφοβισμού. Κυρίως όμως, το σημαντικότερο που αποκόμισαν οι μαθητές του νηπιαγωγείου, από το εν λόγω πρόγραμμα, ήταν η συνειδητοποίηση ότι μπορούν να συμβάλλουν και αυτοί, μέσα από τη δράση τους, στην αντιμετώπιση του φαινομένου και να κάνουν τα πρώτα τους βήματα στην ενεργή πολιτεότητα.

Αναφορές

- Archer, D., & Cottingham, S. (2012). *REFLECT mother manual*. Ανάκτηση Μάρτιος 15, 2016, από <http://www.reflectaction.org/sites/default/files/u5/Reflect%20Mother%20Manual%20-%202012.pdf>
- Clemens, D.H., Nastasi, B.K., & Swaminathan (1993). Young children and computers: Crossroads and directions from research, *Young children*, 48 (2), 56-64.
- Freire, P. (1970). *Pedagogy of the oppressed*. New York : Herder & Herder.
- Phnuyal, B, Archer D. & Cottingham, S. (1998). Reflections on REFLECT. *PLA Notes (Education Action 9)*. Ανάκτηση Μάρτιος 15, 2016, από <http://www3.reflect-action.org/enghome.html>
- Siraj – Blatchford, J. & Whitebread, D. (2003). *Supporting Information and communications Technology in the Early Years*, Series: Supporting Early Learning, V. Hurst & J. Joseph (series editors), Open University Press.
- Δαφέρμου, Χ., Κουλούρη, Π. & Μπασαγιάννη, Ε. (2006). *Οδηγός Νηπιαγωγού. Εκπαιδευτικοί σχεδιασμοί, Δημιουργικά περιβάλλοντα μάθησης*. Αθήνα: Π.Ι.

- Δημητρόπουλος, Ε. Γ. (2002). *Εκπαιδευτική αξιολόγηση: Η αξιολόγηση της εκπαίδευσης και του εκπαιδευτικού έργου*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Κόμης, Β. (2004). *Εισαγωγή στις Εκπαιδευτικές Εφαρμογές των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών*. Αθήνα: Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών.
- Ματσαγγούρας, Η. (2001). *Στρατηγικές Διδασκαλίας. Η κριτική σκέψη στη Διδακτική Πράξη, Θεωρία και Πράξη της Διδασκαλίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, (2011α). *ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ Α΄ & Β΄ ΜΕΡΟΣ*. Αθήνα.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, (2011β). *Οδηγός Εκπαιδευτικού για το Πρόγραμμα Σπουδών του Νηπιαγωγείου*. Αθήνα
- Ράπτης, Α. & Ράπτη, Α. (2001). *Μάθηση και Διδασκαλία στην Εποχή της Πληροφορίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Ράπτη.
- Τοδούλου, Μ. (2011). *Διαμόρφωση ομάδας*, Μ.Π.Ε., Αθήνα: Π.Ι
- ΥΠ.Ε.Π.Θ., (2003). Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών Προγραμμάτων Σπουδών και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών. Για την Υποχρεωτική Εκπαίδευση, τομ. Α΄ (Φ.Ε.Κ. τεύχος Β΄ αρ. φύλλου 303/13-03-03) & Β΄ (Φ.Ε.Κ. τεύχος Β΄ αρ. φύλλου 304/13-03-03). Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Abstract

This article presents a four weeks duration educational program, which was implemented in May and June 2016, under the program "e-Regenerated Freirean Literacy through Empowering Community Techniques" (e-Reflect) (European program: «Erasmus + KA2 Strategic Partnerships Adult Education », University of the Aegean). The program was implemented at the All Day section of the 8th Nursery of Galatsi, in a class with 24 toddlers and had as main objective the strengthening of the kindergarten students in addressing social issues and by extension the development of skills that characterize the active citizen. The social problem which focused this program was that of bullying, which is a key issue of our time. The approach utilized for the implementation of the program was Reflect Approach.

Keywords: Reflect Approach, bullying, active citizen, kindergarten, new technologies